

Rozhovor pro časopis Bratrstvo

1) Co myslíte, že zapříčiňuje klesání počtu členů větší církví v České republice?

Nedůvěra k jakýmkoli institucím a nechť se k čemukoli vázat patří k charakteristikám tzv. postmodernismu. Podobně nepopulární jako církve jsou např. i politické strany, ale upadá i téměř každá podoba tradičního spolkového života. Jsme dnes příliš individualističtí na to, abych se někde moc družili. Větší církve navíc ztrácejí i kvůli tzv. českému ateismu, tedy kvůli typicky české nedůvěře k církvím a snad i nenávisti k nim. Ztrácejí především tzv. deklarativní věřící, tedy ty, které by se jinde v Evropě hlásili k církvi z rodinných, společenských, kulturních a jiných důvodů, ačkoli s ní nežijí.

2) Ačkoli počet členů většiny církví klesá, zvláště Církve Bratrská zaznamenala nárůst. V čem tkví přednosti této církve? Řekl byste, že předává evangelium v té formě, která je dnešním lidem blízká, že není zkostnatělá?

Zdá se, že téměř všechna malá náboženská společenství u nás mají předpoklady k růstu. Ale u církve bratrské k němu podle mého názoru přispívá hlavně kombinace pěti faktorů. Především je to evangelikální církev, to znamená, že dává důraz na osobní rozhodnutí a přesvědčení, na úzké vztahy v místních společenstvích (sborech), na misii, na intenzivní vnitřní duchovní život, na mezigenerační předávání víry apod. Víím, že tím vystraším některé čtenáře Bratrstva (pro které je slovo „pietista“ nejhorší nadávkou), ale opravdu si myslím, že tento typ duchovního života je nejvíce odpovídající liberální pluralitní společnosti a že v budoucnosti možná přežije jako jediný. Velmi podobný typ zbožnosti ostatně najdeme v živých a rostoucích západních společenstvích Židů nebo třeba buddhistů (naše největší a dynamicky rostoucí společenství buddhistů Diamantové cesty ostatně evangelikální církev – alespoň zdálky – docela připomíná). V římskokatolické církvi počet takových věřících roste také. Martin C. Putna jim pohrdavě říká „katolikalové“. Z kulturního a estetického hlediska ho velmi dobře chápu: vidí na této zbožnosti efektní povrchnost, kulturní i duchovní mělkost, sklon k fundamentalismu... To všechno je pravda (ačkoliv ne úplně celá pravda), ale přesto (anebo právě proto) je tento typ zbožnosti na vzestupu.

Také druhá příčina růstu je podle mého názoru podobně obecná (neomezená jen na křesťanskou tradici). Je jí vyhovující míra napětí mezi náboženským společenstvím a okolní společností. Když je totiž toto napětí příliš velké (třeba kvůli nějaké nezvyklé náboženské praxi apod.), společenství je veřejně silně kritizováno (označováno jako „sekta“) a jeho růstový potenciál klesá (lépe řečeno – možnost růstu je omezena pouze na lidi, kteří mají silnou potřebu vyjádřit svůj protest proti společnosti a chtějí ho vyjádřit náboženským způsobem). Když je naopak toto napětí příliš malé, a společenství tedy v podstatě souhlasí s většinovým způsobem života a „nevěřící“ většinu nijak nedráždí, ale ani nijak zvlášť neinspiruje, nenachází příliš mnoho lidí důvod takto nízký práh překračovat. Církve bratrská dává „svým lidem“ možnost být v mnoha ohledech velmi podobní jejich středostavovským přátelům (mít dobrá zaměstnání a užívat výhod konzumní společnosti), zároveň se ale od tohoto standardu distancovat mravní přísností a způsobem života, který je v určitých ohledech alternativou k prázdnému konzumerismu.

Třetí příčinou růstu církve bratrské je podle mého její ohromná různorodost. V této církvi žijí vedle sebe sbory, které připomínají evangelickou církev (a používají např. i evangelické zpěvníky), i sbory s výrazně pentekostální formou duchovního života a samozřejmě mnoho variant evangelikalismu mezi těmito dvěma konci škály. Jak je vidět např. na pastorače, také kazatelé církve bratrské tvoří velmi pestré hejno. Při současné vysoké mobilitě a při vysoce individuálních nárocích dává taková pestrost možnost najít si v rámci této církve vyhovující společenství. Navíc se mi zdá, že v posledních letech jsou křesťané různých důrazů v církvi bratrské docela schopni žít vedle sebe v jednom sboru. Pestrost církve bratrské jí v posledních letech dovoluje stát se poměrně častým cílem nespokojených příslušníků jiných církví.

Jako čtvrtou příčinu vidím velký důraz na práci s dětmi všech kategorií a hlavně v tom, že tato práce není zaměřena pouze na děti církve, ale stává se i misijním prostředkem. Odhaduji, že zdaleka nejvíce původně necírkevních lidí se do kontaktu s církvi bratrskou dostane v době dospívání a mladší dospělosti.

A konečně pátou příčinu růstu církve bratrské vidím v tom, že v některých případech nemá zábrany potenciální konvertity poněkud přitlačit a přivést je k rozhodnutí pro víru v Krista způsobem, jímž by se např. evangelíci asi zdráhali postupovat. Ano, zvláště na různých English-campech a mládežnických nadšeneckých akcích se můžeme setkat s jednáním, které je na hranicích manipulace. Řekl bych ale, že církev bratrská má v těchto „hříších“ tři polehčující okolnosti. Jednak je takové jednání s věkovou kategorií dospívajících a mladých dospělých velmi běžné (a kdyby církev byla v tomto směru „cudná“, patrně by k nim manipulace přišla z jiné strany) a obvykle nenapáchá žádné škody. Za druhé mám celkem jednoznačný dojem, že v církvi bratrské je poměrně dost lidí, kteří manipulaci kritizují a poskytují účinný korektiv v situacích, které by byly „přes čáru“. A za třetí – jsem hluboce přesvědčen, že důležitější otázka než manipulace versus ne-manipulace je to, zda je příslušníkům společenství umožněn osobnostní a duchovní růst a zda mohou ten vývojový stupeň, na němž jsou otevřeni manipulaci všeho druhu, překročit a pokračovat ve zdravém vývoji. A zdá se mi, že právě díky velké pestrosti této církve se vyskytuje dostatečný počet vzorů, které k tomuto růstu mohou inspirovat.

3) Ačkoli se lidé odvracejí od církví, většinou stále "něčemu" věří. Co v dnešní době nahrazuje církve v jejich "tradičních" rolích? Co jim konkuruje?

Ano, nezdá se, že by lidé byli méně náboženští než kdykoli dříve. Současný individualismus a náboženská pluralita ale snižují jejich ochotu přimknout se k některé „hotové“ tradici, vzít na sebe závazky, které z ní vyplývají, a unést jak její dosavadní historii se všemi omyly a zly, tak i problematičnost lidí, kteří jsou jejími současnými nositeli. Daleko příjemnější (alespoň na první pohled) je vytvořit si vlastní životní náboženský rámec podle svého naturelu a potřeb a hlavně mimo dosah jakékoli instituce. Zvláště oblíbenými stavebními prvky pro vlastní jedinečnou spiritualitu jsou ty, které poskytují zřetelné praktické výsledky – pomoc při rozhodování, metody pro soustředění a lepší výkon mysli, techniky pro zvládnutí nemocí a stresu apod. Otázka, jak se tato spiritualita ve stylu „udělej si sám“ osvědčuje dlouhodobě a mezigeneračně, je zatím otevřená.

4) Co si myslíte, že v dnešní době znamená "běžte ke všem národům a zvěstujte evangelium"? Jaké jsou účinné a zároveň správné způsoby misie?

To nevím a odpovědi na takové otázky rád přenechávám misiologům. Přál bych si, aby církve objevily to, co mají – tedy skutečně radostnou zvěst, která je schopna účinně vstupovat do mezilidských vztahů a poskytnout smysl života. Misie nesená touto radostí a snahou se o ni rozdělit s bližními snad nemůže zklamat. Misie motivovaná strachem z vymření církve ano. Někdy se mi zdá, že největším nepřítelem křesťanství jsou sami křesťané – pasivní, zahnaní do kouta, bez vědomí, že mají co nabídnout, připravení na porážku, smíření s „osudem“.

5) Je církev v její klasické podobě stále potřeba?

Myslím, že dokonce stále více. Společenství lidí rozdílného věku, postavení, vzdělání, zájmů apod. je méně a méně. Individualismu, o němž jsem hovořil před chvílí, se asi dříve nebo později přesyťme a určitá společenství možná znovu přijdou do módy. Je jen otázka, která církevní společenství přežijí, tedy která nastaví správnou míru přijatelnosti pro své okolí (aniž by ovšem zapřela své poslání) a správnou míru jinakosti (aby dokázala oslovovat).

6) Jakým směrem by se mohla/měla přetvářet?

Myslím, že u nás je v církvích hodně „černých pasažérů“, tedy lidí, kteří se rádi vezou, ale „neplatí“ svou aktivitou ve prospěch společenství i lidí mimo ně. Snad by pro začátek stačilo trvat na tom, že tento přístup nemá nic společného s důrazem na „pouhou milost“ a že se autobus, v němž „černí pasažéři“ převažují, nutně musí zastavit, i kdyby se pan farář, jeho rodina a staršovstvo upracovali.

7) Ze své poradenské praxe máte patrně zkušenost s lidmi, kteří zažili vyloučení z církevních společenství, myslíte si, že by měly být církve tolerantnější?

Každá církevní tradice odráží trochu jinou část evangelia. Církve s tuhou kázní a s možností vyloučení „zvěstují“ závažnost evangelia (a ocitají se tak v nebezpečí zákonicství a podpory pokrytectví), církve, které se zřekly sankcí, „zvěstují“ víru v evangelijní svobodu (a riskují ztrátu „slanosti“ a rozmlžení hranice toho, jaké jednání je křesťanské). Na obou koncích škály a při každém necitlivém působení bez ohledu na motivy a okolnosti vzrůstá nebezpečí pastoračních problémů. Neřekl bych, že problém je v toleranci, ale spíš v pohodlné neochotě být empatický na jedné, anebo v pohodlné lhostejnosti na druhé straně.